

Discussie over de verhouding regering/parlement

Panelleden

- Ondervraagden: DRS R.F.M. LUBBERS - minister-president
DR J.M. DEN UYL - voorzitter PVDA-fractie Tweede
Kamer
- Voorzitter: DRS T. PLANKEN
- Ondervragers: H.C. FAAS - hoofd voorlichtingsbureau Europese
Commissie en oud-journalist
MEVR. DRS J. TOIRKENS - journalist *NRC Handelsblad*

FAAS: Ik heb een vraag die een toets bevat voor democratische gezindheid. Zijn de heren bereid te beloven, uitgaande van de veronderstelling dat een van hen over een jaar weer premier zal zijn, dat ze onmiddellijk nieuwe verkiezingen zullen uitschrijven als dat kabinet van volgend jaar ten val komt? ... De vraag is extra interessant omdat de kans niet gering is dat een nieuw kabinet-Den Uyl of een nieuw kabinet-Lubbers een minderheidskabinet zal zijn.

LUBBERS: Ja, wat mij betreft. Indien een kabinet valt omdat het het vertrouwen verliest van het parlement, dan vind ik het vanzelfsprekend om verkiezingen uit te schrijven en niet te zeggen: met die Kamer kun je wel weer komen tot een ander minderheidskabinet.

DEN UYL: Ik denk daar niet zoveel anders over. Ik vind ook dat als een kabinet valt, kamerontbinding dan voor de hand zal liggen.

Planken stelt het regeerakkoord ter discussie.

DEN UYL: Regeerakkoorden zijn noodzakelijk als je een coalitie wilt vormen. Het regeerakkoord is de basis waarop verschillende partijen met verschillende verkiezingsprogramma's besluiten met elkaar te

gaan regeren... Maar hoever ga je de fracties binden aan dat regeerakkoord? Op enkele hoofdlijnen is dat gewenst, dat kan bijdragen tot een zekere vorm van stabiliteit. Maar op het moment dat je gaat zeggen: die fracties zijn daar ook van A tot Z aan gehouden, dan haal je de pit uit het parlement; dan maak je het parlement in meerderheid monddood. Dat is nu precies wat zich de afgelopen jaren heeft voltrokken. En dat is heel slecht voor de politiek. Als men de vergelijking maakt met het kabinet-Den Uyl: dat was een aardig kabinet omdat het geen regeerakkoord had. Omdat het uit vijf partijen bestond die op alle punten elkaar bestreden, heeft het ook ruim vier jaar stand gehouden. Zo kan het ook!

MEVR. TOIRKENS: Mijnheer Lubbers, het laten schrijven van het regeerakkoord door de fracties, vindt u dat dat ongeschreven staatsrecht moet worden of beschouwt u dat als een incident dat nooit meer moet voorkomen?

LUBBERS: Ik denk dat je die zaak niet abstract kunt bekijken. Waarom is het de vorige keer gedaan? Omdat we uit een situatie kwamen waarin een coalitie machteloos was gebleken. Toen collega De Koning en ik – we zijn samen formateur geweest – probeerden een regeerakkoord te schrijven voor dat kabinet-Van Agt-Den Uyl-Terlouw, was de kritiek van velen dat het te los was geformuleerd en onvoldoende bindend...

Ik geloof dat een regeerakkoord zinvol is, maar dat het op de eerste plaats een zaak moet zijn tussen de ministers. Op de tweede plaats moet het niet te uitgebreid zijn. En op de derde plaats moet het geschreven worden vanuit de houding dat we in veranderende omstandigheden met elkaar iets anders kunnen doen.

MEVR. TOIRKENS: Zou u gelukkig zijn als u fractieleider zou zijn bij een regeerakkoord dat alles tot in detail regelt zoals het huidige?

LUBBERS: Ik denk van niet.

Na een aantal kritische opmerkingen van Den Uyl komt Lubbers terug op dit punt.

Op welk punt knelt het regeerakkoord in de Kamer? Dat is praktisch alleen op het financiële punt, de ombuigingsbedragen. Maar dat is een

heel bewuste keuze geweest, omdat we kwamen uit een periode waarin juist die keuze de hele tijd werd ontweken! Als we wat verder teruggaan in de geschiedenis was er professor Zijlstra die een norm stelde (als minister van Financiën) en daar zijn collega's aan hield. Op een gegeven moment is die norm verdwenen. We zijn op de tast gaan lopen. Dat is ons slecht gekomen. Nu doen we dus weer een poging op dat punt een harde discipline aan te houden. Dat is vervelend, maar het is een democratische keuze geweest. Het is niet het probleem van het regeerakkoord, maar een politieke keuze.

Vervolgens komt de Brede Maatschappelijke Discussie (BMD) over kernenergie aan de orde.

DEN UYL: Het hoofdpunt van de discussie – tot het jaar 2000 geen nieuwe kerncentrales – schuift het kabinet opzij. Al die mensen die daaraan hebben meegewerkt, die mee hebben gediscussieerd, moeten zich toch opgelicht voelen?

LUBBERS: De Brede Maatschappelijke Discussie is *niet* terzijde geschoven. Er is wel degelijk met heel veel uit het rapport van de stuurgroep rekening gehouden... De verantwoordelijkheid ligt toch bij kabinet en parlement?

PLANKEN: Maar kun je als kabinet in gemoede nog loslaten wat je zelf (met geweldige inspraakbijeenkomsten) aan verwachtingen hebt opgeroepen?

LUBBERS: Ongetwijfeld is dat heel moeilijk. Je hebt een zware bewijslast.

Van de BMD komt men op de vraag of een referendum (volksstemming) mogelijk zou moeten zijn. Den Uyl heeft zich eerder (zie zijn inleiding) uitgesproken voor een consultatief (raadplegend) referendum.

MEVR. TOIRKENS: Als u straks premier zou zijn, en u houdt een consultatief referendum, bij voorbeeld over de plaatsing van kruisraketten, en als de meerderheid van de bevolking dan zegt: zet die dingen maar neer! Wat doet u dan?

DEN UYL: Zoals ik er nu tegen aan kijk, zou ik ze niet neerzetten. Ik ben

geen voorstander van een verplicht, bindend referendum, zelfs niet in de vorm die de Commissie-Biesheuvel nu aanbeveelt. Ik ben in de loop der jaren wel iets meer gaan voelen voor een consultatief, raadplegend referendum. Maar ik zou daar toch zeer voorzichtig mee willen zijn, want het is mijn indruk dat raadplegende referenda in feite werken als verplichtende referenda. Met betrekking tot kruisraketten pleit ik niet voor een referendum. Toen de BMD werd ingezet, behoorde ik ook niet tot degenen die daarom gevraagd hebben. Maar omdat regering en Kamer eenmaal besloten hadden om die BMD te houden, en nu toch gaan afwijken van de hoofdconclusie, hebben ze schade berokkend aan het vertrouwen in democratische processen – ook al is het niet ondemocratisch wat ze doen!... Wat de kruisraketten betreft: er wordt een volkspetitionnement gehouden. Ik steun dat; maar ik zal dat volkspetitionnement niet voorstellen als een bindend referendum.

PLANKEN: Je roept toch met dat volkspetitionnement dezelfde verwachtingen op als met de BMD?

DEN UYL: Er is een immens verschil tussen een Brede Maatschappelijke Discussie die door regering en Kamer samen is georganiseerd met de bedoeling om een volksraadpleging en een gekwalificeerd advies te krijgen, en een volkspetitionnement dat door groepen in de samenleving wordt gericht aan het adres van Kamer en regering.

FAAS: Dat is een formeel onderscheid.

Hij stelt vervolgens voor dat een minderheid in de Kamer of een deel van het volk een referendum zou kunnen laten houden of de Kamer nog wel weerspiegelt wat onder het volk leeft; een meerderheid van nee-stemmen zou tot nieuwe verkiezingen moeten leiden. Zowel Den Uyl als Lubbers wijzen dit voorstel af. Planken stelt de vraag op welke wijze zij dan met de mening van grote gepassioneerde groeperingen rekening willen houden.

LUBBERS: Ik zal u een praktisch voorbeeld geven. Het kabinet nam het 1-juni besluit. Eén van de belangrijke argumenten die daarbij een rol speelden was de scherpe verdeeldheid in onze samenleving op dit punt. Heel wat mensen uit binnen- en buitenland hebben tegen mij gezegd: is het voor u niet veel comfortabeler om een besluit te nemen twee jaar vóór de verkiezingen, als het over een zo moeilijke en

controversiële zaak gaat? Toen heb ik, mét de collegae in het kabinet, gezegd: de discussie en de bezorgdheid hierover maken het voor mij noodzakelijk af te wijken van het oorspronkelijk voornemen op enigerlei wijze de knoop in juni door te hakken.

FAAS: De moeilijkheden in het CDA hadden daar niets mee te maken?

LUBBERS: Niet speciaal in het CDA, nee. Het CDA was natuurlijk deel van het geheel. De verdeeldheid in de hele samenleving heeft een grote rol gespeeld.

DEN UYL: Is de heer Lubbers het met mij eens dat de consequentie van het standpunt van vorig jaar dat hij hier naar voren brengt: rekening houden met de verdeeldheid van gevoelens, is dat het kabinet moet afzien van een besluitvorming (ten aanzien van kruisraketten) die zich in feite geheel aan het nadere oordeel van de kiezers onttrekt?

LUBBERS: Ik stel een tegenvraag. Er kwam een besluit op tafel dat wapenbeheersing andermaal een kans gaf, dat een uitnodiging bevatte aan de Sovjetunie om niet nog verder te gaan met de opbouw van raketten systemen. Was dat dan niet een moment geweest om te komen tot een oplossing die voor brede groepen aanvaardbaar was en zich daarbij aan te sluiten? En daarmee de kans te vergroten dat de Sovjetunie de conclusies zou trekken die opgesloten lagen in dat besluit?

DEN UYL: Het is geen antwoord op mijn vraag; maar niettemin wil ik de vraag van de heer Lubbers wel beantwoorden. Ik heb vorig jaar in mijn partij die beslissing om het besluit uit te stellen zeker ten dele positief gewaardeerd; met name dat de bouw van die bunkers in Woensdrecht werd uitgesteld. Ik heb die norm die werd gehanteerd door het kabinet voor de Sovjetunie – meer dan 378 raketten tot aan Vladivostok – als onpraktisch en onhoudbaar afgewezen...

We vonden het beleid niet juist. Ik vind dat de heer Lubbers heel merkwaardig denkt als hij zegt: je had dat uitstel moeten belonen met instemming. Ik vraag de heer Lubbers alsnog: vindt u het niet inconsequent en weinig democratisch een besluit te nemen zó dat de burgers die volgend jaar mei naar de stembus gaan daar op geen enkele wijze meer invloed op kunnen uitoefenen?...

LUBBERS: U bepleit (dus) dat het kabinet tegen de Kamer zou zeggen: wij hebben een belangrijk besluit te nemen, wij schrijven daarover nieuwe verkiezingen uit, wij sturen u naar huis en dan moet de nieuwe Kamer het besluit maar nemen.

DEN UYL: We doen dat voor andere belangrijke besluiten ook! Een grondwetsherziening wordt niet van kracht dan nadat de kiezers zich erover hebben uitgesproken. Dit besluit is veel belangrijker, dus het is helemaal niet zo gek.

LUBBERS: De PVDA heeft het af laten weten, op 1 juni vorig jaar, toen de mogelijkheid zich voordeed het probleem nationaal aan te pakken. Zij is 'nee' onder alle omstandigheden blijven zeggen. Dat is haar goed recht. Maar men maakt nu de besluitvorming afhankelijk van waar men zelf wil uitkomen.